

נתיבות עולם נתיב השתיקה

ישתוק ואינו מדבר הרי הסכלות אינו נמצא ואי אפשר שלא יהיה בו דעת מה ובשביל אותו דעת נקרא חכם:

ובמדרש (ילקו' בהעלותך תשל"ט) ברוב דברי לא יחדל פשע זו מרים ותדבר מרים ואהרן במשה וחושך שפתיו בשביל שחושך שפתיו מלדבר בחבירו משכיל, א"ר שמעון ב"ג כל ימי גדלתי בין החכמים ולא מצאתי לגוף טוב אלא שתיקה, אמרו רז"ל שני דיקלונין היו עומדין לפני אנדרינוס אחד היה מלמד על הדבור שהוא יפה ואחד על השתיקה שהיא יפה, אמר אחד למלך מרי אין טוב מן הדבור בעולם אמר לו היאך א"ל אלולי הדבור לא היו המלכים מתמלכים והמתים נגמלים חסד והכלות מתקלסות ומשא ומתן בעולם והספינות פורשות ביס אמר ליה אנדרינוס יפה דברת, אמר ליה לאותו אחד שהיה למד על השתיקה שהיא יפה היאך אתה למד על השתיקה בא לדבר עמד חברו וסטרו על פיו א"ל המלך למה סטרת אותו א"ל מרי משלי על שלי למדתי מדבור על דבור וזה בא ללמד משלי על שלו ילמד משלו על שלו ולפיכך סטרת אתו, אמר שלמה לא אמרתי שתאלם פיך ותהא שותק ויושב אלא חשוך שפתיך מלדבר בחברך וכן הוא אומר נצור לשונך מרע ע"כ, ונראה כי בעל המדרש הזה בא לומר כי בודאי השתיקה כאשר אין צריך לדבר, השתיקה יפה פן ידבר שפת יתר בדבר מה שאינו ראוי לדבר, אלא כאשר הדבור להוציא מה אל הפעל על ידי הדבור אז הדבור הוא יפה, ולכך כאשר המליץ השני בא ללמד על השתיקה שהוא יפה אפי' כשהוא להוציא דבר מה אל הפעל על ידי הדבור עם כל זה השתיקה הוא יפה, ועתה בא להוציא דבר זה אל הפעל ע"י ראיות בדבור שלו לכך סטרו על פיו, מאחר שאתה אומר השתיקה היא יפה וא"כ לא יהיה האדם מוציא דבר לפעל ע"י הדבור וא"כ איך אתה רוצה להביא ראיה בדבור שהשתיקה יפה. כלל הדבר, הדבור הצריך לאדם שמוציא האדם לפעל דבור כמו זה ראוי לאדם, ולכך לדעת המדרש הזה אין הדבור ראוי רק כשהדבור הוא לצורך ומוציא בדבור ההוא דבר מה לפעל כאשר הדבור יוצא לפעל, אבל זולת זה אין ראוי הדבור כלל. אבל מדברי המדרש שאמר חשוך שפתיך מלדבר בחבירך, ומשמע דבור כמו זה דוקא אבל שאר דבור מותר, נראה לומר כי בעל המדרש הזה סובר כי השתיקה לגמרי כאשר הוא בין הבריות ג"כ מגונה כאשר נראה שאינו מעורב עם הבריות, כי צריך האדם שיהיה דעתו מעורב עם הבריות וגם דבור זה לצורך הוא, אבל רבוי דברים בודאי הוא דבר מגונה ואסור:

בספר משלי (י"ז) חושך אמריו יודע דעת ויקר רוח איש תבונה. שלמה רצה לומר כי מי שהוא מונע הדבור שלו מורה שהוא יודע דעת ולכן מונע הדבור. ודבר זה פרשנו בפרקים אצל כל המרבה דברים מביא חטא (אבות פ"א), כי כאשר מרבה דברים העיקר אצלו נפש המדברת אשר נפש המדברת יש לו חבור וצירוף אל החומר ואינו נבדל לגמרי, ולכך מרבה דברים יותר מדאי כי אין שכל שלו נבדל מן החמרי. אבל כאשר מונע הדבור שאז מורה כי השכל שלו אינו מוטבע בחומר רק נבדל ממנו, ולפיכך אינו מדבר הרבה כי השכל הנבדל אצלו עיקר. וכן מי שהוא יקר רוח, כלומר שקשה עליו הדבור ביותר וזה יותר מן חושך אמריו הוא איש תבונות לגמרי, כי כאשר קשה עליו להוציא הדבור הוא בעל נבון, שהנבון הוא יותר מן בעל דעת, כי הנבון הוא שמוציא דבר מתוך דבר, ומפני ששכלו הוא שכל נבדל לגמרי מן הגשמי קשה עליו הדבור שהדבור הוא צירוף אל הגשמי כאשר הוא ע"י כלי גשמי הוא הלשון, ומי שהוא יקר רוח שכל שלו נבדל לגמרי. ובמקום אחר (משלי י"ז) אמר שלמה גם אויל מחריש חכם יחשב אוטם שפתיו נבון, ר"ל כאשר הסכל שותק חכם יחשב, כי אי אפשר שלא יהיה בו דעת מה ובשביל אותה דעה נחשב חכם, והרי אינו מדבר סכלות שיהיה מבטל שלא יהיה נקרא חכם. אבל כאשר מדבר שאז בודאי מדבר סכלות בשביל כך נקרא סכל, אבל מי שהוא מחשב בסכלות אינו נקרא סכל, כי אין הסכלות כמו החכמה כי החכמה נקראת חכמי אף שהיא במחשבה ויש לחכמה מציאות במחשבי כמו שבארנו למעלה, אבל סכלות אינו נמצא במחשבה, כי אין לסכלות מציאות כי אם כאשר מוציא הסכלות אז נראה הסכלות כי הסכלות היא גשמי לכך אינה במחשבה. לכך אמר גם אויל מתריש חכם יחשב, כאשר סכלותו לא נחשב כאשר הוא במחשבה, ואם יש לו דעת מה נקרא חכם בשביל זה, מה שאין כך כאשר מרבה דברים שאז נמצא הסכלות מצד הדברים. ואמר ואוטם שפתיו נבון כמו שאמר ויקר רוח איש תבונה, ור"ל כאשר הדבור עליו קשה מצד טבעו מורה שהוא נבון לגמרי כאשר אוטם שפתיו ואינו רוצה לשמוע כמו שהתבאר:

ובירושלמי בפסחים (פ"ט, ה"ט) תנא ר' תייא יפה שתיקה לחכמים קל וחומר לטפשים גם אויל מחריש חכם יחשב אין צריך לומר חכם מתריש ע"כ. וזה כמו שאמרנו כי הדבור הוא על ידי השכל הדברי שהוא נוטה אל גשמי ואינו נבדל, כאשר פועל בו אין פועל בשכל אשר הוא נבדל, ולפיכך יפה שתיקה לחכמי ומכ"ש לטפשים שהרי כתיב גם אויל מחריש חכם יחשב וכמו שאמרנו כי כאשר